

84(2р=Балн)

М 157

е 6588

Сафар
Махитов

Ж

ашауну
ауазы

D
M157

САФАР МАКИТОВ

К.Р.

ЖАШАУНУ АУАЗЫ

(Назмула бла поэма)

К.-Б.А.С.С.Р
Республика Чеченская библиотека
им. Н. К. Мухоморова
гор. Нальчик

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР КИТАБ БАСМАСЫ
НАЛЬЧИК 1962

Б С(Балк)2
М—157

АТА ЖУРТУМ

Ата журтум, бюгюнүнгө
Жюрегимден кьууанама,
Сени тамблагъы кюнүнгө
Бютюн да бек сукъланама.

КЕНДЕЛЕН

Кенделен, туугъан элим,
Санга къууана турама,
Сенсиз'а малкъар — жерим
Жартылай къаллыкъ сунама.

СЮЙГЕН ЖЫРЫМ

Сау жырланы барындан
Жаратама бир жырны,—
Малкъарны хар тарында
Жырланган таулу жырны.

Бизни энди бир-бирден
Айыраллыкъ кюч болмаз.
Аллай адам бир кюнде
Хазна онгуна бармаз.

Минг жылланы болса да
Мени жашар ёмюрюм,
Малкъарды, кёб сорсанг да,
Таза суйюб кёрлюгюм.

Кёб жырланы барындан
Къубултама мен сени,
Аны ючюн не тырман?
Малкъар — суйген жырым мени.

АЛТЫН ОЙМАГЪЫМ

Ой Малкъарым, Малкъарым —
Сары алтын оймагъым,—
Мени узакъ къалгъаным,
Мени атыб кьоймагъын.

Тау сууларынг, жолларынг
Ёз жүрек тамырларым,
Унутмайла таулары
Узакъда ахлулары.

Жер, адам — эгизлелле
Жашау болгъандан бери,
Бири-бирин излейле
Кетмей бир бирден кери.

Ой Малкъарым, Малкъарым —
Мени алтын оймагъым,
Мени кенгде къалгъаным
Энди болмаз, ийнагъым!

АДАМ ЖАШАРГЪА КЕРЕКДИ

Ол жашаргъа керекди,
Адам жашаргъа деб туугъанд,
Адам чакъгъан терекди,
Жерге кьууатлыкъ деб тургъан.

Совет адам кьудретге
Жашау салат ариу, къаты,
Адам болмаса жерде,
Къаламыд жерни кьууаты.

Окьуу, илму, машина
Ишлемей чыртда урушха,
Керек жашау башына
Адам тынчлыкъгъа, болушха.

Тауукъ багушну къазыб,
Кесерге бичакъ табханлай,
Нек болсун адам жазыкъ
Илмуну кючюн ачханлай?!

Мени сартын неден да
Жашаудан сыйлы бир зат жокъ,
Анга къажау сен, мен да
Нек хазырлайбыз да, тоб, окъ.

Сюймекликди ёлюмден,
Жашаудан да бек кючлю,
Жашар ючюн суйгенден
Къаты уа не бард сен билчи?

Адам кеси ёмюрюн
Жалан кеси кысхартмаймыд,
Сюймейд кеси ёлюрюн,
Жашаугъа мадар табмаймыд.

Насыбсызлыкъ, жазыкълукъ
Чырт болмаз коммунизмде —
Адам улу зауукълукъ
Табар кыуанч юйюбюзде.

Ол жашаргъа керекди,
Адам жашаргъа деб туугъанд.
Адам чакъгъан терекди,
Жерге кыуатлыкъ деб тургъан.

КЕЛИР ЁМЮРДЕ ТАУЛУГЪА

Жюрекден сукъланама
Келир ёмюрде таулугъа,
Къууаннганлай къалама
Къарындашыма, ахлугъа.

Ажашыб къалгъан-къулгъан
Эски адетден къылыкъла,
Болмаз да, бизде болгъан
Адамгъа анда зарлыкъла.

Адам адамгъа анда
Къарындаш болур, тенг болур,
Бир бирге хар заманда
Узатылыр ахлу къолу.

Къызгъанч кёзден къарамаз
Сени къууанчынга хоншунг,
Сёзге кириб да марланмаз
Жашау-ашау болушунг.

Жаратмайын, ышара,
Андан къараб, бери артха,
Кюльорсе, алгъа бара,
Сейир эте, сен кёб затха:

Мытырла, ичгичиле,
Уручула болгъанына,
Анда-мында тилчиле
Биз жашауда къалгъанына.

Къралгъа аз хайыр бериб,
Айхай, тубейле бир-бирле,
Къралдан'а аслам юзюб
Толу ишлемеген кюнде.

Кърал мени ючюндю деб
Аны бек дурус билгенле,
Мен'а къралны кючюме деб
Аны уа чырт билмегенле.

Жашауну хуртдаклары
Чырмайдыла бюгюн да.
Аллайланы биз ары
Жибермейбиз бирин да.

Ишексиз, жерибизни
Ариуларбыз биз аладан,
Дайым жүрегибизни
Керексиз кыйнагъанладан.

Жюрекден сукъланама
Келир ёмюрде таулугъа,
Къууанганлай къалама
Къарындашыма, ахлугъа.

ИШЛЕЙ БИЛГЕН

Уллу ишде не гитче да бек асыуд,
Гитче ишни сан этмеген — ол жарсыуд.

Намысны не уллусу, не гитчеси
Жокъду деген сёзню болуб гиртчиси

Хар заманда тюбегенсе сен ишге,
Эр болса алай керекди кишиге.

Ишге къууат берген, ишге жан салгъан,
Дайым ишлей билген адам болгъанд.

ДУНЬЯДА БЕК АРИУЛУКЪ

Дуньяда бек ариу зат
Болад, адам жаратхан —
Табигъатны аламат
Жасагъан, кѣз къаматхан.

Мени сартын, жашауду
Дуньяда бек ариулуку,
Жашауну уа жасайды
Чынтды адам, сау къаллыкъ!

ЭГИЗЛЕ

Узакъдан кёрюнелле
Минги Тауну эки башы.
Тюз алача, сюелелле
Къабарты-малкъар жашы.

Эгизле, эки батыр,
Минги Тауча, эки тулпар,
Бирини аты — Къабарты,
Экинчисини — Малкъар.

Эки башлы Минги Тау,
Айтылгъанча таурухлада,
Айтылады керти махтау
Эгизлеге таулада,

Бир ананы къойнунда
Айныйдыла ол эгизле,
Таймай Ленинни жолунда —
Насыбны тенгизинде.

ТАШЧЫЛА

Нальчик... Ленинни орамы...
Тюблю-башлылла юйле,
Таула таба къарамы —
Жол жанында сюеле.

Таудан келген таулу жаш
Юйлеге тизед кирпич,
Ойнагъан кибик беш-таш,
Суургъан кибик тикгич.

Сабыр акъыл, терк къоллу,
Юй къалайды ол бизге,
Ыйнаныбды бек толу —
Жашар коммунизмде!

Коммунизм къаласын
Ишлейди да таулу жаш,
Мурдоруна къара сен:
Темир бла состар таш!

РОССЕЙ КЪЫШЫ

Россей кышы, россей кышы,
Къалай тауушлукъса сен!
Сен — жерни ариу накъышы,
Тауушсузса, тынч, эсен.

Москваны къатындача,
Быллай терен къарлы кыыш
Кёб кёргенме, жомакъдача,
Элде къар басхан ныгъыш.

Жерни къары жыйылгъанча
Сау дуньядан былайгъа,
Узбек мамукъ жайылгъанчад
Россей тюзге — субайгъа.

Россей кышы, сууукъса бек,
Къулакъ, бурун къоркъута,
Кишиликге — жууукъса бек,
Тенгликге къол узата.

Сабийлени уууртлары
Малкъар алмаларыча,—
Къыб кызарыб туруулары
Къызла кыналарыча.

Кёз къаматад тазалыгъы
Сени куртлу къарынгы,
Жалан анга базынныгъа
Чыран сууу Малкъарны.

ЗУРНУКЛА

Жаз-башында зурнукла
Башы бла элими,
Келелле кёк кырдыклы,
Ёхдем, ариу жериме.

Кюз артында зурнукла
Къайталла ызларына,
Келе-келе турлукъла
Жерими жазларына,

Келигиз сиз, келигиз,
Сюйген къанатлыларым,
Халал ниет — ёнюгюз,
Къонакъбай'а — тауларым.

Сизден уллу хаталы
Учмасын кёгюбюзде.
Душман ууу арталлы
Жетмесин жерибизге.

СЮЙМЕКЛИКНИ БЕЛГИСИ

Къарла эриб, жанкъозла
Эсленелле талада.
Жарыкъ жырлайла кызла.
Къыш да жайды алагъа.

«Нек эсе да, жүрегим
Бир бек дыгъыл этеди,
Эшда, мени суйгеним,
Жаз-башымы жетеди?»

Жерге жылыу келгенде,
Гурт тилейле жүжекле,
Балли чакъгъан кезиуде
Тенг излейле жүрекле.

Жарыкъ къарайла кёзле,
Ышаралла бир-бирге,
Ала — жарыкъ жулдузла, —
Тартыналла кюльорге.

Суймекликни белгиси,
Баям, болад ол халда.
Суймекликни тели иши
Аз тюрлюмюд хар къайда?

Къарла эриб, жанкъозла
Эсленелле талада.
Жарыкъ жырлайла кызла,
Къыш да жайды алагъа

2. С. И. Макифов, 1947

К.-Б.А.С.С.Р

Лит. Н. К. ...

гор. Гальчик

ТОТ

Тот кьонса кьурчха, темирге,
Болур аны кемирирге.
Кетерир онг барды тотну,
Къуйсанг юсюне кьурч отну.

Тюбейле аллай адамла —
Жюрегине тот кьоннганла.
«Тотжюрек», дейле алагъа —
Ол ташжюрек адамлагъа.

КЪЫЗЛА

Нартюх жыялла къызла
Къалын бахча ичинде,
Берекетге жол ызлай
Элни уллу ишинде.

Нартюх терекле кибик,
Субайсыз, ариу къызла.
Бахча ичине кириб
Жырлайсыз, жер жулдузла

Сизде кюлкю къабынад,
Къонгуроу къагъылгъанча.
Жашланы уа харх алад,
Къая жух оюлгъанча.

Алай бла ингиригиз
Ойнай, кюле бошалад,
Къолайлы ишигизден
Сора — жыр да башланад.

Таулу къыз — ариу къызды,
Жашланы кёллендире,
Бир-бирде уа «антсызды»,
Сюйдюрюб, элгендире.

Не бек арысала да,
Аланы хар заманда
Кюлкюлери, жырлары
Эштиледи сабанда.

СУРАТ

Ма, стол юсюнде — сени суратынг,
Мен къарай-къарай турама.
Толу туйюлдю анда сыфатынг,
Андан сен ариу сунама.

Тёрткюл къагъытдан манга къарайла
Ышара тургъан кёзлеринг,
Ала мени ызымдан марайла,
Эштилмесе да сёзлеринг...

...Сен жүрегими таза ичисе,
Сенсиз бар кюнлерим — мутхуз.
Айыб этме, сен менден кичисе,
Сени сюеме, ариу къыз.

ЖАНГЫЗ ЖАШЫМ

Ойнай кетиб ингирде биргеме
Мени кёкюрегимде жатады,
Аны татлы жукъусун бёлмезге,
Къымылдамайын тангым атады.

Атам да манга алай болуучеди,
Деб анам манга хапар айтады,
Мени сабийлигим кесим болуб,
Жашымы бетинде къайытады.

Аллах сакъласын сени хатадан,
Мен саулай санга жукъ болгъандан,
Ол ауурлукъну мен кётюралмам,
Дуньяда мен сенсиз къалгъандан.

Сиркиу улакъча, ойнай мени бла,
Излемей анангы мен тургъанлай,
Насыблыма жашауда сени бла
Эки жашау кёрдюм сен туугъанлай.

Тигелемей къалыр тамагъымда
Ол мени сенсиз къабхан къабыным,
Сени кёрмей ёлген заманымда
Къалмаз жарылмай мени къабырым.

Сен тюшмейин эсиме жангыз да
Бир олтурмайма мен хант къангагъа,
Биз саулай, къаныбыз, жаныбыз да
Къор болайыкъ, бизни анзлагъа.

Жашауумда бир насыб бар эсе,
Ол сенсе, жангыз жашым —
жюрегим —
Елюмден жашау сакъласын, зар эсе, —
Мени ючюн сен жаша — тилегим.

ЕКСЮЗ

Добар къара жашчыкъгъа,
Баям, юч жыл болгъанды,
Ата, ана саулукъдан
Ол ёксюзлей къалгъанды.

Саугъа алыб келиучю
Атасы келмейди терк,
Дыгъыл этиб кюлюучю
Анасы мудахды нек?

Къойнуна да алмайды,
Кёрюнмейди атасы,
Аны ангыламайды
Кимни жетди хатасы?

Сабий кеси, сезмезден,
Ышармайды, кюлмейди,
Юйде не болуннганын
Ол алыкъа билмейди.

Ата, ана сау тура
Ол ёксюзлей къалгъанды,
Ала жарашыб турмай,
Жюреги тырналгъанды.

Къайдан да палах келди
Юйюрню арасына,
Кими тюз, кими терсди
Ата бла анасындан?

Ол затланы барын да
Жашчыкъ ангыламайды.
Ата, ана атын да
Кезиу айтыб жиляйды.

Айырылыб кетдиле
Жашамайын жаш юйюр,
Сабийге не этдиле,
Экисинден ким билир?

Ол сабийни халында
Къалгъан болса кеслери,
Билир эдиле барын да
Акъыл жыйыб эслери.

Добар жашчыкъ терк ёсер,
Тау кибик киши болур,
Атасы анга тюбер,
Танымаз, «Кимд?» — деб сорур.

КЕЧЕ КЕНДЕЛЕНДЕ

Көбюрекни келмей туруб
Келгенме туугъан элиме,
Къарайма, төшде олтуруб,
Хычыуунду жүрегиме.

Жай ингирни салкъынында
Сени бла ушакъ этеме,
Элни уа тынч къалкъыуунда
Кече шошлугъун эштеме.

Ненча жылны эншге кекден
Жулдузла къарайла элге,
Ала аллай бийикликден
Ма кез къысханча бир-бирге.

Таб, алагъа эришгенча,
Кез къакъмайын, жерден ёрге
Къарайла жарыкъ, кюлгенча,
Жерли жулдузлары элде.

Чегетде, къабхакъ башында
Зюлюйню къобуз тартыуун,
Эштеме ол тауушунда
Тангны рахат бла атыуун.

Шош кече Кенделен сууну
Тауушу будай суургъанча,
Эштиледи тауда бууну
Чабыуу, таб жел ургъанча.

Кюнлюмде сары къаяла
Ауана эте ай кече,
Къалауурча сакълай, ала
Кюнюнге шагъатлыкъ эте.

Жукъла, элим, жукъла татлы,
Тангынг къууанч бла атсын,
Кюндюз жолда болгъан атлы
Кече уа тынч, рахат жатсын.

Сабыр къалкъыйды сабыр эл
Тауда кечени шошунда,
Насыблы кюнню тангы, кел
Емюр къаяла башындан.

АНА ЖЮРЕК

(Дм. Кедринден таурух.)

Жюрекле, жюрекле, сиз ана жюрекле,
Халал жюрекле, бала ючюн жан берликле.

Сабийине ана жюрекни тюзлюгюн
Ким айтыр толу аны кечесин, кюнюн.

Ана ючюн сабий не бек кыйналса да,
Анга борчун толтурмаз ол жан салса да...

— Сизни элдеми, бизни элдеми кёрюб,
Бир жаш ариу кызыны кяалды таза суйюб.

Кюрешди кыызгя суймеклигин билдирирге,
Кесин да ол ариу кыызгя суйдюрюрге.

Кыыз сынаргя жаш аны кяалай суйгенин:
«Келтир,— деди,— манга анангы жүрегин.

Ол заманда ыйнанырма суйгенинге,
Мени ючюн таза керти куйгенинге».

Сабий жаш хайран болганды суймекликден,
Салыб келди анасына телиликден.

Анасыны жүрегин жаш алыб чыкды,
Сора айланыб ол кыыз таба терк чабды.

Гашлы жолда абынды да — жаш жыгъылды,
Къолунда ананы жүреги ычхынды.

Олсагъатдан ана жүреги тиллениб,
Жаны ауруб, баласына, бек элгениб:

«Балам жарлы, не болдунг, ненги ачытдынг», —
Деб жалан жүрек баласына ачылды.

БЕРНЕ

Кётюрмегенме кюбюр, кюбюрчек,
Санамагъанма не жастыкъ, тѣшек.

Къайын анам манга аны ючюн
Терс къарамагъанды берне сан ючюн.

Бернем туйюлдю хабчук, харакет,
Хабчук, харакет келеди, кетед.

Жаш таулу кызыны жаш жүрегини
Тазалыгъын, халал суймеклигин

Къайынларыма берне этгенме,
Жюрегими алагъа элтгенме.

Суймеклигими юлешмегенме,
Къалгъанын, къулгъанын элтмегенме.

Мени бернем мен кесимме саулай,
Не берне керек, кесим тургъанлай?

Мени байлыгъым ёмюр байлыкъды,
Суймеклигим таркъаймазлыкъды.

КЪЫЗНЫ ЖЫРЫ

Асыры кьууанчдан тели болама,
Хайран болады мени башым,
Кюлмезлик жеримде кюле турама
Аскерден келгенд суйген жашым.

Сени келегингде сары туймеле
Къалай жылтырайла, жаналла,
Бары кьызлары биз тийрени
Ызынгдан къараб'а къалалла.

Таб жарашадыла кенг имбашында
Сени кырдык бетли чынларынг,
Бек субайдыла тебсеген заманда
Аскерде уллайгъан санларынг.

Жашил кителинг жарашад, наным,
Кеси кьолум бла тешерме.
Энди уруш болмасын, наным,
Мен урушха жолну кесерме.

ЖЕР

Сен адамны жашатхан,
Адамгъа ёмюр берген,
Жерсе,— анга ашатхан,
Жерсе,— анга ичирген.

Адамгъа сен анаса,
Адамгъа сен атаса,
Бауурунгдан сойланыб
Тёшек болуб жатаса.

Ёсдюрюб айнытаса,
Бирде къайгъы бересе,
Бирде уа жашнатаса,
Жюрекден кюлдюресе...

Сора къара аузунгу
Шошунлайын ачаса,—
Къызгъанганча тузунгу,
Адамланы жутаса.

ТАУЛА БЛА НАЗМУЛА

Таула бла назмула сиз
Бурунгу замандан бери,
Къарындаш бла эгечсиз,
Айырылыб'а ким кёрюр?

Хар заманда поэтле
Таулары бла назмулары,—
Болгъаныча адетде,
Сюйгендиле — ариулары.

Биз таулу назмучула
Къошмай болмайбыз аланы,
Айтыгъыз жазыучула
Айыбмыд жырлау таулары?!

«Хан къошулмай жокъ жомакъ»
Дегенлейин халкъ сёзюнде,
Хандан сыйлы бек омакъ
Таула тура халкъ кёзюнде.

Тауда тууб ёсгенбиз
Таулула деб, баям, андан
Айтханлары кёргенбиз,
Эрикмейбиз чырт тауладан.

Таулу энди ёмюрде
Айырылмасын тауладан,
Аны насыб юйюнде
Тоб толуб бишлакъдан, жаудан.

Туугъан жерим Малкъарны
Ыйнакъламай не этейим?
Адамын, жерин, къарын
Сыйлы кѣрмей не этейим?

ТЫНГЫСЫЗ ЖЮРЕК

Тынгысыз жүрек,
Къайгъылы жүрек,
Сен тынчлыкъ бермейсе манга.
Бир ингир сайын,
Бир эртден сайын
Кетген кибиксе туманнга.

Сабыр адамгъа,
Бек тынч атламгъа
Тюбемегенсе, бил аны.
Жашау --- кюрешди,
Жүрек -- сермешди,
Саулайын тура төрт саным.

Сен манга тынчлыкъ,
Мен санга тынчлыкъ
Бермей барабыз жашауда.
Алай керекди,
Ол жигерликди
Зарланыб болмай ташада.

Жалан тилерим,
Къайгъы жүрегим,
Женгиллик этме жолунгда.
«Ашыкъгъан суу
Тенгизге жетмез».
Дегенлей, кетме солуна.

Санга бла манга
Бизни заманда
Жокъду бир амал солургъа,

Ингирден танга
Табмай амал да
Таб жауаб этерге соруугъа.

Тынгысыз жүрек,
Қайгылы жүрек,
Сен тынчлыкъ бермейсе манга,
Тынгысыз адам,
Қайгылы адам —
Мен тынчлыкъ бермейме санга.

ШОФЕР ЖАШ

Сюймеклик не болгъанын
Билмегенлей, сезмегенлей,
Сюйгенме хар бир халын
Шофер жашчыкъны кѳргенлей.

Турама ант этгенлей
Ол уллу жолгъа бармазгъа,
Машина таууш эштгенлей
Чартлаб чыгъама арбазгъа.

Машинасын тохтатад
Мени ненча ол кѳрсе да,
Жюреги уа ахтынад
От кѳзлери кюлселе да.

«Къайрыса? Кел элтейим» —
Деб чакъырады ол ансдан,
Мен да бармай не этейим
Сюймеклик амалсызындан.

Бармазлыкъ жерге барыб
Къайытама биргесине,
Сау жолну манга къараб
Барад, не келед эсине.

Турмачы сен тынгылаб,
Ай, ахшы жаш, манга къараб,
Айтчы бир зат ангылат,
Заман турмайд бизни сакълаб.

Башхаланы къатында
Кёб жаншайды олтуруб,
Мени кёрсе аллында
Къалад тили тутулуб.

Бу не сейир, тамаша,
Ишде бойлуду, жигитди,
Сюймекликде бу жаш'а
Къоркъагъыракъ кибикди.

Не мадар, тенг къызларым,
Экибизни ишибизге,
Таб, келеди жилярым,
Терк оноу этигиз бизге.

АКЪ ТЕРЕК

Суу бойнунда —
Къошунбаш юй,
Арбазында акъ терек
Сюеледи жангызлай,
Анга бир нёгер керек.

Жаз башында чагъады,
Кюннге бутакъ тартыныб,
Мамукълары кюз агъады
Жаш жүреги ахтыныб.

Сыргъалары — чапракълары
Сюймекликден шыбырдай,
Къалтырайла бутакълары,
Тойда тебсеб баргъанлай.

Ярабий, ол терекмиди
Жангыз ёсген къызмыды?
Ёзеге жүрекмиди,
Сюймекликмид жол ызы?

Суу бойнунда
Къошунбаш юй,
Арбазында акъ терек
Сюеледи жангызлай,
Анга бир нёгер керек.

ЖУМАРУКЪЛА

Жумарукъла, жумарукъла, жумарукъла,
Тау сууладан ичиб ёсген боз тауукъла.

Тауда кырдыкны сайлаб, татлы отлайсыз,
Сыртдан-сыртха бара, жёбелеб атлайсыз.

Сиз бир жерде аз да, кёб да турмайсыз да,
Аи ариула, къалай ариу жырлайсыз да.

Сырыйначады, сыбызгычады ёнюгюз,
Къыз ёшюнча кётюрюле дёрденигиз.

Жокъду сизде арталлы да бир къайгырыу,
Табигъатха чурум табыу не тарыгыу.

Жай узунунда сизни жарыкъ кёлюгюз,
Къобуз кибик, эштилиб келед ёнюгюз.

Къара талгыр, кюлбет талгыр тауукъла,
Таудан таугъа ётедиле жумарукъла.

Жай чилледе танг аласы сериуюнде,
Таудан келед салкын желчик кезиуюнде.

Жумарукъла, жумарукъла, жумарукъла,
Энедиле кезлеуледе ол зауукъгъа.

Гелеу сыртда кёб жыйын болуб жырлайла,
Къой сюрюуча, кырдык отлай айланалла.

Эртден чыгъы жол салдырады кырдыкда,
Жумарукъла кёрюнедиле тырхыкда.

Таудан таугъа ётеди сизни жырыгъыз.
Сыртдан сыртха кетеди сизни ызыгъыз.

Малкъар жерни ариулугъун сыйлайсыз,
Ай ариула, сиз къалай ариу жырлайсыз!

ТОЙ

Къарс барад, дауурдан толад,
Къаяла зангырдарча,
Малкъарда той алай болад
Дунья къууанчы мындача.

Кюз артында, бизни элде
Келин келди Шохайгъа,
Той барады арбаз тёрде,
Къарачыгъыз хахайгъа.

Элни жашы бла кызы,
Жай узуну урунуб,
Эртдеден тойгъа кызыб
Тебсейдиле къарс уруб.

Тойда болад кыыз сайлау,
Жашха бугъуб къарагъан,
Лакъырда этиб ойнау,
Кёзлери бла марагъан.

Тойну башлайд тюз тебсеу,
Устала сюзюлелле,
Тебсей билмегенле уа
Абезехни сюелле.

Абезех да таб булжутад
Сюйгенлени бир-бирин,
Башхаладан букъдурад
Сюйгенлени сёзлерин.

Тойда жашладан бири
Исламейни саггына,
Къобузчу кыызгъа келиб
Шыбырдайд кыулаггына.

Олсагъатдан тюз тебсеу
Исламейге бурулду,
Сакъ жауунчукъ себгенлей,
Къарс да женгил урулду.

Чартлаб чыгъады назик жаш
Той ортасында тюзге,
Ол чанчылады бек ушаш
Къангагъа урулгъан чюйге.

Тюз тебсеуде усталыггы
Кёрюнеди тебсеучюню,
Исламейде — кыстаулугъу
Кызыны ызындан сюрюучюню.

Малкъар тойда элибизде
Кёрюрсе усталаны,
Къайыкъла кибик тенгизде
Сюзюлюб баргъанланы.

Той устасы Кёнделенде
Асадуллах болуучед,
Стакан сууну тёппесинде
Тёкмегенлей барыучед.

Абезехди суйгенлери
Тойда болгъан жашланы,
Кыуш-муш эте билгенлери
Суймеклик саггышлары.

Къарс барад, дауурдан толад
Къаяла зангырдарча,
Малкъарда той алай болад
Дунья къууанчы мындача.

АНАСЫН СЮЙГЕН ЖАШ

(Къытайлы таурух)

Яо атлы къытайлы жашны
Къыйын ауругъанд жангыз анасы,
Ашамагъанды ол чырт ашны
Не кюрешсе да аны баласы.

Эртденликде игирек болуб,
Анасы айтды жашына къарай:
«Жюрегим ашха ачылгъанд толу,
Бу затхады деб билмейме алай».

«Айт, анам, айт кюсегенинги,
Берейим санга толтуруб табакъ».
«Кёрдюм, балам, кюрешгенинги,
Ашарым келед тау суудан чабакъ».

Анымы эштди, Яо — жашчыкъ
Чабыб чыкъды суу бойну таргъа,
Саусуз анасына халалчыкъ,
Чиран сууундан чабакъ тутаргъа.

Ыразы этерге анасын
Суу бойнуна женгил келди чабыб,
Не медет, ол жетиб къараса,
Сууну мияла буз турад жабыб.

Адыргы болуб, не этерге,
Бузлагъан суугъа къараб тургъанлай,
Эследи анда суу бла бирге
Чабакъны тургъанын бузлагъанлай.

Кюрешди, ол бек кёб кюрешди,
Ол бузну женгил сындыралмады,
Эсине бир башха зат тюшдю,
Анасына нени да аямады.

Тешиниб жатды буз юсюне,
Кеси жылыуу бла бузну эритди,
Сора кьюуаныб чаба, кюле,
Саусуз анасына чабакъ элтди.

ЭБЗЕ ҚЪЫЗЛА

Салам къалпакъ тюбюнден
Қъарайла къара кёзле,
Чай котурла ичинден
Эштиле эбзе сёзле.

Жыйылыб, эбзе къызла
Чай жыя, ойнай, кюле,
Лакъырдачы антсызла
Жашланы да суюдюре.

Субайсыз, эбзе къызла,
Кийик эчкиле кибик.
Тиширыу чырай ызы
Сизден башланган кибик.

Субайсыз, эбзе къызла,
Ушаб сахиник жургъа,
Жашла сизге жол ызлай,
Жырлаб суймеклик жырла.

Тауда нараг терекча,
Ариуд назик саныгъыз,
Таудан келген черекча
Жашау, ишлеу халыгъыз.

От жилтинча жылтырай
Дугъумча къара кёзле,

Не кѳууат бард, не чырай
Сюймекликден да ѳзге.

Салам кѳалпакѳ тюбюнден
Кѳарайла кѳара кѳзле,
Чай котурла ичинден
Эштиле эбзе сѳзле.

ОЛ ЖЫЛЛА

Ол жылла, ол жылла,
«Телирек» боз жылла,
Жюрекни къозгъалла
Сабийден озмалла.

Экибиз тенг болуб
Жашаучек тийреде,
Бир бирни терк соруб
Кёрмеген кюнледе.

Эсимде къалдыла
Ол жылла, ол жылла
Жарамы салдыла,
Жюрекни къозгъалла.

Жауундан ычхына,
Жалан аякълай,
Тейри кылычха
Къараучек, чабханлай.

Бёрк кийиб башынга,
Орамгъа чыгъыученг,
Ушатыб жашына,
Хоншунгу алдаученг.

Ол жылла, ол жылла,
Безирегенибиз,
Къалдыла тау жолда,
Къайда тенглерибиз?

Биз ойнай, безирей
Ол сабий кезиуде,
Киши сезмегенлей
Сюймеклик кезинде,

Ерге бла энишге
Жортханлай, чабханлай,
Айландыкъ кишиге
Чырт эс бурмагъанлай.

Анымы биле эдик
Биз ма ол заманда,
Кюлед деб суймеклик
Бизни ызыбыздан.

Ол жылла, ол жылла
Къалдыла эсимде,
Менича азмылла
Сынагъан кесинде.

КЪОБУЗЧУ КЪЫЗ

Къобузчу кыыз,
Къобузчу кыыз, сен тойда
Сокъгъанынгы,
Тартханынгы бир къой да,
Бери къара,
Мени таба, тюзюн айт.
Сюйгенинги
Аты нед? Къайда жашайд?
Къобузчу кыыз
Манга жауабын айтды,
Ауаз салыб,
Къобузун ол жиятды:
«Ай хомух жаш,
Къобузгъа иги тынгыла,
Сен, сангырау
Тюйюл эсенг, ангыла».
Къобуз, къобуз
Къалай ариу тартылад,
Тартыуунда
Мени атым айтылад.
Къобуз тюйюл,
Къобузчу кыыз сёлешед,
Бармакълары
Атымы айтыб эштилед.

ЖЫР

Жырла, жашым, жырла, жашым, жырлачы,
Жюрегимден к'айгыны сен бырг'ачы!

Жыр керекди адамг'а, бек керекди,
Жолоучуг'а жыр жол негер кибикди.

Ашдан, суудан сора жыр жүрек асыуд.
Жыр болмаса юйде ол да бир жарсыуд.

Таулу тауда мал кютгенди жыр жырлай,
Аш к'алаг'анд, сабан сюргенд мурулдай.

Тибсеу бла жарык' жыр да эгизлелле,
Адамг'а жүрек ырахатлык' излейле.

Тауда к'ойчу жырлаб кютгенд к'ойларын,
Жангызлай да к'оймаг'анды ойнауун.

Жерге чанчыб, тыяк'г'а б'ерк кийдиргенд,
Тегерекге айланыб, аяк' бюкгенд.

Ахшы жыр да к'ала ишлеген кибикди,
К'ала ишлеген'а — таза жигитликди.

Тенгдиле жырларыбыз ишпизге,
Бой бере, жырларыбыз, к'ючюбюзге.

Бизни жарык' жырларыбыз хар кюнде
Жырлансынла жангы, жарык' юйюбюзде.

Жырла, жашым, жырла, жашым, жырлачы,
Жюрегимден к'айгыны сен бырг'ачы!

АНА ТИЛИМ

Ой, ана тилим,
Сен ариу тилим,
Сенсиз жокъ мени
Не кечем, тюнюм.

Анам бешик жыр
Жырлагъан тилим,
Гелля жомакъла
Манга айтхан тилим.

Тилленнген кюнюмде
«Амма» деген тил,
Этмез ёмюрюнде
Мени ол жахил.

Анамы ызындан
«Баппу» дегеним,
Кетмез аузумдан
Наным тау тилим.

Ой, ана тилим,
Фахмулу тилим,
Сенсиз жокъ манга
Окъуу, не билим.

КЪОЙЧУ

Атамы атасы Хажиге
Мен ушатмайма бир кюнюмю.
Жабырмакъ тыякъдан хижиге
Керттик этмейме кьой сюрюню.

Атама ушаш, окьургъа деб,
Кьошдан кьачмагъанма Нальчикге,
Шахардан кем кьала болмаз да
Къарачыгъыз бизни элчикге!

Чабырымы чыгы юзюле,
Аякъларымы чыкъ кюйдюре,
Бурунгу кьойчуча, сюрюне
Айланмайма байгъа тюйдюре...

Туугъан элимде бошаб школну
Фермада кьалдым мен ишлерге,
Айыб этген кьызын бермесин,
Мени башха кьызла сюрле.

СЕНИ КЕЗЛЕРИНГ

Кёзлеринге
Къарай-къарай турама,
Сёзлеринге,
Ышана, эс бурама.

Терендиле
Кёзлеринги къарелдиси,—
Къайры эндиле
Тенгиздеча, къара десенг?

Жарыкъ кюзгюд,
Ариу кюзгюд кёзлеринг.
Жокъмуд бюгюн
Кёзлерингде кёргеним?

Кёзлерингде
Кюзгюдеча сыфатымы
Кёргенимде,
Болду жүрек татымлы.

Кёз жилтининг,
Мен къарасам, къалтырайд,
Кёзлерингден
Кёзлерим къараб турад.

ДАРМАН

Жюрек ауруугъа,
Сан ауруугъа
Дарман керекди деселе,
Сайлаб алырма
Сени къарыугъа,
Дарманым — Малкъард,
билселе.

Къыйын кюнюмде —
Сен жол нёгерим,
Жашауумда уа — дарманым,
Сау ёмюрюмде
Бирге келгеним,
Кесимден суйген Малкъарым.

ЖЫРНА

Узун инчге,
Къара шинли,
Дугъум кёзлю жаш ана
Жырна этед,
Тиш чыкъгъанды
Къозучукъча жашына...

Кёбмю озду,
Азмы озду
Андан бери жылладан,
Биширмейди,
Тюшюрмейди
Чоюн толуб жырнадан.

Узун инчге,
Къара шинли,
Дугъум кёзлю къарт ана
От башында
Олтурады,
Ынна дейле атына.

ТЕЙРИ КЪЫЛЫЧ

Къая тюбю тау элде
Озду, кетди суху жауун,
Ызы бла ырхы элте,
Келди таудан суу дауур.

Мутхуз тие кюн таякъ,
Чабыб чыкъдыкъ орамгъа,
Сабийле жалан аякъ
Ырхы сууну тыяргъа.

Ол ууахтыда нюр Толуб
Тейри къылыч жетди!
Таудан таугъа кёпюр болуб,
Элни башы бла ётдю.

Табигъат чырайында
Къалай ариу жаухарса,
Кёкню уллу сайында
Ненча тюрсюн табханса.

КЪАДАР

Он сегиз жылы жетгинчинге толу,
Урушха болду аны ахыр жолу.

Атасы келгинчи кетди урушха,
Къайытыргъа деб урушдан хатасыз

Аны да болур эди жашау ызы,
Аны да болур эди суйген къызы.

Юйюрлю дегенни кетди сынамай,
Кермейин сабийин — башын сыламай.

Къалай огъурсузд бирде къадар,
Огъурсуз къадаргъа дуньяда не мадар?

ТАУДА ЖАУУН

Тауда жауун жауады
Башха тюрлю ёзенден,
Алгъа тамчы агъады
Кёкню уллу кёзюнден.

Ызы бла уа къаугъалай,
Кёкден энше тагъыла,
Темир жибле тагъылгъанлай,
Жауун сёдегей къагъад.

Кёкде къара булутла,
Тюз тенгиз чайкъалгъанча,
Жюзелле, булгъаналла,
Бир бирге чулгъанганча.

Айсыз кечеге ушаш
Кюндюз къаппа къарангид,
Терен дорбундан башха
Болмай аны къарамы.

Дагъыда бир кесекден,
Къаяла оюлгъанча,—
Кёк кюкюрейд бийикден
Жерни ол къоркъутханча.

Кёкню кюкюрегени
Къаяла бла барады,
Ауур тобчады ёню,
Уруш халны алады.

Къая таууш къошулуб,
Дунья даурдан толад,
Былай сейир болушу
Жалан таулада болад.

Сел болду тауда жауун,
Булутла чачылдыла,
Тохтады келген даур,
Таула да ачылдыла.

Бугъала тюйюшгенча,
Уруб ташны ташлагъа,
Суу келед, ёрюшгеча,
Ол къутуруб башлагъанд.

Галыштакла келелле
Шорхалагъа кёмюле,
Тауда сууну бу халы
Бек огъурсуз кёрюнед.

МЕНИ ДУКЪУМУМ

Дукъумунг бла жууугъунг
Кимди ол деб соргъаннга,
Букъдурмай аны жугъун
Айтайым тюзюн анга.

Атауулу бир дукъумд —
Макыт, Джабо, Таппасхан,
Туугъан жери Булунгуд
Аккъъыз анда кёл басханд.

Жети туугъан къарындаш
Чыгъыб бир отчагъадан,
Кишилиги — отлукъ таш,
Ауузлары от чагъа.

Дерт тутмайын кишиге,
Заран этмей бир жаннга,
Тири болуб ишине,
Болуша хар инсаннга.

«Чолпужут» Махаметден
Къалгъан эсе бир урлукъ,
Дукъум кетмез хатерден,
Жюрек элтмез мугурлукъ.

Не заманда сорсанг да
Кёзбаусузду чий халы,
Женгилирек болса да
Тюзлюк жанына бары.

Аман, ахшы эсе да
Бары мени жууугъумд,
Кими къалай ёссе да
Дукъумуму туудугъуд.

Мени дукъумум алайд,
Туура, ачыкъ сёзлюдю,
Кертини сыйпаб сылайд,
Ётюрюкге терс кёзлюд.

Силкинед сабан чыпчыкъ
Жойкъулланыб,
Ол келечиди жаз башы
сюргюде
Ишлегеннге, къара жерге
къулланыб.

ЕМЮРГЕ ЖАШЛАЙ

Сен жашдан-жаш бола бараса деб
Кёб айтадыла манга, ышара,
Ёмюрюнгде жашлай тураса деб
Лакъырда этедиле тенг жашла.

Къызымы эгечим сунадыла,
Ушайды манга, уллуд ёсюмю,
Къызла мени жашха санайдыла,
Таугъа жетдире жарыкъ кёлюмю.

Совет адамны башхады эни
Замансызлайын болмаз, хазна, къарт,
Жашлайын турурча аны кёлю,
Жашауубузну ырдауаны бард.

Сен жашдан-жаш бола бараса деб
Кёб айтадыла манга, ышара,
Ёмюрюнгде жашлай тураса деб
Лакъырда этедиле тенг жашла.

БРИГАДИРНИ СЮЙГЕНМЕ

Айыб этмегиз, тенг кызыларым,
Жюрек кыайгымы айтайым,
Сюймекликни ким кыызганыр,
Ич сёюме кыайытайым.

Бригадирни бир бек суйгенме,
Арабызда сёз болмайын,
Кишиге билдирмей кюйгенме
Не сизге айтыб кыоймайын.

Ол иште болса мен сормайма
Кюнюмю кыалай кетгенин,
Не карымайма, не талмайма,
Женгил кёрюнед этгеним.

Жюрек жылыууму элтейим
Тансыкь этдире жанымы,
Кыатыны барды, не этейим?
Сабийи жокьду жарлыны.

Жюздеми, мингдеми
Жашланы ичинде,
Биздеми, сиздеми
Тюнене, бюгюнде,

Урунуугъа керек
Ачхычны табалмай,
Жашауда бир кесек
Гиртчирек болалмай,

Не окъуб окъууну
Жетдирмей жерине,
Не ишлеб болууну
Кёргюзтмей элине,

Тюбейле баргъанла,
Безирей, кюнлерин
Ансдан ашыргъанла,
Унутуб юйлерин.

Аланы бирини
Юсюнден тырманым,
Жашауда тирини
Унутуб турмайын,

Сен ойлаб къара да
Кеси жеринги таб,
Ишлесенг къайда да
Намыс, насыб да бард.

Жашауну мыстысын
Ангыламайды ол,
Уллуданд гынтдысы,
Анга «тард» элде жол.

Бирде «сен», бирде «ол»
Деб билиб тагъама,
Къайда онг, къайда сол
Жандагъын къагъама.

Насыбды кишиге
Дуньяда жашагъан,
Терлетген ишини
Жемишин ашагъан.

Бир-бирде тюбейле
Жашауну жолунда ---
Хомухла кёрмейле
Насыбны къолунда.

Къарачы, къарачы,
Биз жерге къарачы,
Къалала, таулача,
Тизилиб, саначы.

Заводла, фабрикле
Бителле бек женгил,
Эсинги бир кесек
Алагъа сен бёлгюн.

Аланы, сенича,
Кёб жашла ишлейле,
Къралны тенгизча
Къарыуун кючлейле.

БИЗНИ ЗАМАННЫ ЖИГИТЛЕРИ

Коммунист урунууну жигитлери —
Бизни заманны сиз чынтды эрлери!

Бек тауушлукъду — аланы ишлери
Къатлана, бюгюлмезлик хар кючлери.

Урушха, къайгъыгъа туююлд аллары,
Къралгъа, халкъгъа насыбхады жоллары.

Берекет заманны байлыкъ кюнлери —
Бизни адамны хар кюнде тенглери.

Бизни заманны бёкем тулпарлары
Таукеллик жолуду бек тутханлары.

Ала къолу жетген иши къуралад,
Ала болгъан хар бир иш алгъа барад.

Къарангыны жарыта, кюн тийгенча,
Жерни уа — сугъарыргъа, суу ийгенча,

Артха къалгъан ишни ала тирилте,
Хайт дегенни биргелерине элте,

Адам адамгъа шуёх, къарындашды
Деген сёз алагъа бек ангылашды.

Жангы ишни жангы адамларылла,
Хар кюнден кёбден — кёб бола баралла.

Энчиликни кюл тыпырындан кете,
Эскиликден жангы кылыккыга жете.

Тюрлендире жангы адамла жашауну,
Жангы ёмюрню жангыча башлауну.

Биз заманны таза чынтды адамы,
Бек алга халкы табасы кырамы.

Заманны аты айтылган жигити —
Болады да ачычы бла кирити.

Биз заманны жигити аладыла,
Хар ишде ала алга барадыла.

Арта кыалганлагга болушадыла
Урунуу фронтда согушадыла.

Жуккучуну женгил уятадыла,
Кеслери ичинде уялтадыла.

Билмегенге айтыб юйретедиле,
Эринчекни тюртуб тирилтедиле.

Мудакны женгил келлендиредиле,
Жарык этиб, аны кюлдюредиле.

Ишде, юйде лаккырма негерлери,
Бирча ишлеб, биргед солуу кюнлери.

Неге да устадыла, биледиле,
Адамга таб кыанат битдиредиле.

Сау жыйын бир адамча сюеледи,
Бир адам да жыйын ючюн келеди.

Бизни заманны урунуу тириси
Жамауатны адамыны игисид.

Коммунизмни жууукълашдырады,
Тамблагъы кюнню ол бюгюн башлайды

Бизни заман,— заманланы заманы,
Бизни адам,— адамланы адамы.

Бизни заман кёб эрликге шагъатды,
Бизни адамгъа узакъ жол — сагъатды.

Жомакъланы тюзге бура, къарачы,
Тюшлени да тюннге бура, къарачы,

Айланабыз жерни тегерегине
Ие болуб табигъатны кегюне.

Гагаринни, Титовну сатырлары,
Жулдуз сайын болур толу атлары,

Бири Айгъа, бири Марсха учарла,
Ала кекде кёб затланы ачарла!

Совет адамны ма андады кёб кючю,
Табигъатны хорлай баргъаны ючю...

Не жашырыу, тюбейле бир бирде
Хауле айланганла эртден, ингирде.

Ала эрке юйреннген эсирикле,
Ата, анагъа бушуу келтирликле.

Окъургъа, ишлерге да суймегенле,
Жангыз кюн ишчи кийим киймегенле.

Бир-бирде тубейле аллай «Мөлекле»
Тар бучхакъ, чырпабаш, кьолан кёлекле.

Бир да болмасын ишлемей ашагъан,
Бизни кюнледе хиликгя жашагъан.

Хар кюнде, хар кюнде сахарда, элде
Жигерлик тууады тауда бла тюзде.

Батырлыкъ, жигерлик бизни къралда
Топпа толуду хар иште, хар къайда:

Фабрикде, заводда, совхозда, колхозда
Эсленмей тургъан аз жигит болмаз да.

Бир бирге ал бермей, радио, газет да
Аланы юсюнден хапарла тизет да.

Коммунист урунууну жигитлери —
Бизни заманны сиз чынтды эрлери!

Уллу махтау, машалла халкъдан сизге,
Хар кюн сайын огъурлу ишигизге!

АНТ

(Жашауну ауазы)

Уруш кьайгъы,
Уруш кьаугъа
Бютюн да бек,

Эштиледи,
Эришеди
Бюгюн да терк,

Сабыр халкъла,
Сабыр тургъан
Жерлерине,

Жарыкъ халкъла
Бир тынч тургъан
юйлерине,

Сабан сюрюб
Будай оргъан
эллерине,

Къатынланы
Жууаш тургъан
эрлерине,

Аталаны
Къууанч баргъан
юйлерине,

Хар юйюрню
Эркелетген
сабийине,

Жаш къызчыкъны
Энчи суйген
жашына,

Сыйыннгынчы
Аны къаты
къучагъына,

Уруш къайгъы
Эслеринде
Бир-бирлени,
Уруш ёртен
Къурутады
тирликлени.
Уруш ёртен
Къаралтады
чууакъ кёкню.
Уруш жётел
Къарылтады
от жүрекни.
Тюз адамла
Тынч адамла
биз бир болуб,
Мамырлыкъдан,
Ырахатлыкъдан
Жүрек толуб,
Акъыл, къарыу
Билимни да
бирикдириб,
Мамыр жашау
Бар халкълагъа
керекди деб,
Хар сагъатны,
Хар атламны,
Аууз желни,
Къарыу этиб
Хар шахарны
Хар элни,

Къурч къаяча,
Сюелейик,
Демлешейик.

Елюм отну
Тыяргъа биз
Кюрешейик.

Уруш сауут:
Тоб, окъ, бомба —
Ишлеген къол,
Тый кесинги,
Ишлеб болма

Бир заманда
Келир ёмюр
Адамла да,
Сейир этиб,
Сейир этиб
Барырла да:
Ариу жерде,
Къууат жерде
Ол адамла,
Къалай уруш
Этгендиле
Энди ала.

Кёзю къыйыб,
Кёзге къараб
Ол халалла,
Бир-бирин нек
Тюйгендиле?
Ай таланган.
Андан бери
Артха къараб
Кюльюрле,

Уруш деген
Не болгъанын
Билмегенле.

Малкъарлыла
Сюймейдиле
Чырт урушну,

Малкъарлыла
Кюсейдиле
Тынч турушну.

Сорчу аны
Бутсуз къалгъан
Солдатлагъа,

Сорчу аны
Бир билексиз
Сержантлагъа.

Сорчу аны
Ол анагъа,
Бу анагъа.

Къазауатда
Ёлюб жашы,
Сарнагъаннга.

Къабырын да
Кёрмегенлей
Къалгъаннга.

Сорчу аны
Тау кызлагъа —
Жулдузлагъа,

Сюйген жашы
Къазауатда
Аугъанлагъа,

Къучакъламай,
Ыйнакъламай
Къалгъанлагъа.

Елюб кетди
Аямайын
 Жанын, кючюн.
Жигитди ол
Ким болса да
 Аны аты,
Бизге кьалгъанд
Эштилмеген
 аманаты.
Тулпарды ол
Ким болса да
 аны аты,
Бизге кьалгъанд
Этилмеген
 осуяты.
Ант этебиз
Елгенлени
 Сау аты бла,
Къазауатда
Къан тѣкгенни
 Тау аты бла,
Ант этебиз
Аны кьалгъан
 Саууту бла,
Къабыргъада
Тагъылыннган
 Сураты бла.
Ол ѳксюзлей
Кьалгъанланы
 Атлары бла,
Уруш ѳксюз
Этгенлени
 Атлары бла,
Сауланы да
Жашлары бла,
 Къартлары бла.

Жер юсюнде
Сау адамла
Елгенлени —
Унутмагъыз,
Сууутмагъыз
Жюреклени;
Бизни ючюн
Ол жанларын
бергенлени.
Эсибизден,
Кёлюбюзден
Кетермейик,
Элибизден,
Юйюбюзден
Кенг этмейик.
Энди жерде
Ексюз, сакъат
Къалмаз ючюн,
Жерни юсюн
Жюрек жара
Алмаз ючюн,
Арталлы да
Киши уруш
ачмаз ючюн,
Жюрекле да
Ол бушуудан
чанчмаз ючюн,
Адамланы
Тиллеринде
«уруш» аты,
Адамланы
Юслеринде
Аскер сыфат
Унутулуб,
Къурутулуб
Къалыр ючюн,

Китаблада
Суратлада
 Къалыр ючюн,
Туудукълагъа —
Жууукълагъа
 Насыб ючюн,
Къурутургъа
Зулмуланы
 Ассы кючюн,—
Къазауатны
Жамауатдан
 Кенг кетериб,
Мамырлыкъны
Хар халкълагъа
 Тенг кетюрюб:
Адам улу
Биз жыйылыб
 Бир болайыкъ,
Урушну тыйыб
Мамырлыкъны
 Биз салайыкъ!

КЪЫСХА НАЗМУЛА

Урушну артын этиб
Келед генерал Хаким,
Къойла соялла, эштиб,
Бизни колхозда хар ким.

Тюркмен халкъда айтыу бард:
«Ачыкъ жүрекеге жол ачыкъ.»
Жүрек жолу тюйюлдю тар,
Жүрегим'а кюнден ачыкъ.

* * *

Жашаудан эсирме,
Эсирсенг къустурур,
Кишиге зар сюрме,
Ол аякъ учдурур.

МАЛКЪАР ХАЛКЪЫ

Жигер халкъды, гиртчи халкъды малкъар
халкъы,
Кёб къыйындан тёзюб чыкъгъанд аны аты,
Ташны сыгъыб, суу чыгъарырча—тириди,
Адамлыкъны тутханладан ол бириди.

ЫРАЗЫ

Ыразы болгъанлай къалырем
Узакъ болмай туугъан элимде.
Биреу сыйынган мени кенг къабырым —
Болса Кенделенни бийик жеринде.

* * *

Жангыз къызым,
Жангыз жашым,
Бир жүрегим,—
Эки этиб
Экигизге берейим!

Жашау ызын,
Мурдор ташын
Бек тилегим,—
Сабийими
Халкъым бла кёрейим!

Чалы жаны ырбындан
Юрген къоркъакъ маскеча,
Юре турма тыпырдан
Айтырынгы айт эрча.

АРИУ КЪЫЗ

Ай ариу къыз, ариу къыз,
Кесинги нек суюдюрдюнг!
Андан ары табмай ыз,
Жалын отда куюдюрдюнг.

Ариу къыздан не хайыр,
Аны кёбле сюрле,
Къара кёз, чачы чайыр,
Къызны кёбле тилерле.

Мени суймеген бар эсе,
Суймейд ачыкъ сёзюм ючюн,
Мени суйген бар эсе уа --
Сюед ачыкъ сёзюм ючюн.

Кёзюм барчад жүрегимде,
Ол бек жютю кёреди.
Тюз белгини кёзден эсе,
Жюрек алгъа биледи.

Гитче лезгин халкъында
Бир тауушлукъ айтыу бард:
«Сёз жүрекден баргъанда
Жюреке жетиб къалад».

Суйсенг айт, суйсенг'а кьой:
Бир къауум ташжюреке
Сен не къадар берсенг бой,
Самамазла капекге.

* * *

Сабий узатад отха кьол,
Анасы кьой деб кюрешед.
Анасы унамаса, ол
Анда бютюн бек эриншед.

Ол сабийча, уллула да
Кёб затда да алайбыз биз.
Уналмагъанны кьуру да
Таб тюшерин марлайбыз биз.

* * *

Кишини жолун кесмегенме,
Мен кишини алдамагъанма,
Кишиге аркъан эшмегенме,
Киши насыбын алмагъанма.

Гитче иште да мен терсликни
Артал да кёрюб болмагъанма.
Терсни терсин, ачыкъ болмаса,—
Мен таша сёзде айтмагъанма.

Мудах адам къарангы юйге
Ушайды, мутхуз турад.
Жарыкъ адам чууакъ кюннге
Ушайды, берир кьууат.

Кюн жылыуу жарытханча,
Жюреклени жарытыр,
Жашау алай жаратханча,
Дайым жашлай жашатыр.

Сюймеклик, сен, сюймеклик,
Сенсиз жашау толмаз да!
Сени отунгда кюймеклик
Хазна айыб болмаз да!

Сюймеклик, мени сартын,
Жашауну бек ариууд;
Этмегенд ишни жарты.
Ол -- адамны къарыуд.

ЖАШ ТЕЛЮГЕ

Тюнене бизден умут этгенлей,
Биз тамбла сизден умут этебиз,
Биз абыниган ташха сиз жетгенлей
Абынмазсыз деб ышана кетебиз.

СОРУУ

Тенг кызым, тенг кызым Жансурат,
Насыбынг тутханды, тюзюн айт,
Тилеген мени этиб, Махти,
Ол сени алыб кыалай кетди?

ПОЭМА

АДАМ БЛА ЗАМАН

Адамны кысхады жашауу, ёмюрю,
Болмайды кыайытыб ашауу, кёрюрю.
Хар адам жашауу шагъатды заманнга,
Ол чакъда болгъан бар ахшыгъа, аманнга.
Аз заты жарты болмайды кьолунда,
Адамны кыаугъалы, кыйын да жолунда.
Бир кыауум жигитни кюню жортуулда
Кетеди тюзде, тенгизде, тауда, ууда.
Андан айтадыла таулу адет бла,
Ашыргъа чыкъсала жууукъ бла эт бла:
Ахшы жолгъа бар, жолунг болсун мамукъдан,
Аллах сакъласын палахдан, кыйынлыкъдан,
Ишингден кыууан. Сен сау айлан, сау жюрю,
Деб ашырады аны суйген юйюрю.
Дагъыда айтадыла алгъыш этгенде:
Власт да, заман да суйсюн деб бу жерде...
Заман шагъатды адамны хар ишине,
Жашау береди заманны хар кишиге.
Заманны адамдан айырыб болмайма,
Адамны замандан айырыб кыоймайма.
Заман да, адам да жашауну шагъаты
Болгъанлай баралла айырылмай кыаты.
Кюн болмайын кёкде, жашау жокъ жерде,
Адамгъа кесамат берилир тау элде.
Анданды айтханы да Горькийни кыаты
Ёхтем айтылады деб адамны аты.

Чынтды адам болса заманны адамы
Халкъына болсун аны чынг ал къарамы,
Алайд да, багъалы окъуучум, тынгыла,
Мени айтханымы сен сюзюб ангыла,
Жаратхан окъусун, окъуучу — соруучуд,
Болгъанны болгъанча айтыргъа борчумд.
Жашайбыз биз таза сейирлик заманда,
Тауушлукъ — замандад, тамаша — адамдад.
Малкъарны атламын замандан заманнга
Жашау айтханды хапарлаб барын манга.
Жаркъмалаб-жаркъмалаб кесим кѳргеними
Айтайым тау элледе эслегеними.
Окъуучум, сен мени бек багъалы тенгим,
Кѳб затын жаратмай тырман этмегин,
Сѳзюм ачыкъды, ачыды, къатыды,
«Туру сѳз ачыракъ тиер» деб сѳз барды.

I

Ол онжетинчи, онжетинчи дауур жыл,
Насыбха жолланы ызлагъан ариу жырды.
Жангы ѳмюрню башланган жылыды ол,
Адам дулуну жыйылыр жолуду ол.
Жылдан, айдан бир акъыллы бола турад,
Не къадар халкъ бугъоуларын жерге урад.
Бизни заман башланады ма ол жылдан,
Жерни юсюне келген жашау жылыудан.
Биз шагъат болгъанбыз тауушлукъ заманнга,
Дуньяда жаб-жангы ѳмюр башланганнга.
Сыйлы байрагъын, тюзлюкню, эркинликни,
Халкъла бир бирлерин керти суймекликни,
Коммунистле шууулдатыб жел этдире,
Мычымайын таулагъа да жетдирдиле.
Унукъгъан жүреккле уяныб, къууана,
Байланы, бийлени гунч эте, къууалай,
гмюрлени оюлмайын тургъан къала
Мурдору бла оюлду да пара-чара.

Кюн да бек жарыкъ тийди мутхуз таулагъа,
Жангы жашау келди малкъарлы таулугъа.
Сайлаб партияны бек ахшы жашларын,
Малкъар халкъны ёкюл къарындашларын,
Кировну бла Орджоникидзени да бизге
Ленин ийди болушлукъгъа ишибизге.
Ол тулпарла бизни кийик тик таулада
Уллу ишни, ауур ишни къурадыла,
Партияны бек терегин орнатдыла,
Халкъны чынтды эр уланларын табдыла.
Окъуулу, акъыллы Энейланы Мухаммат,
Сёзю устасы Мусукаланы жаш Ахмат
Ол айтхылыкъ батыр, халал Солтан-Хамид,
Асанланы Хажы-Мурат — таулу жигит,
Билек болуб орус халкъгъа ол жыллада
Малкъар халкъы уруш этди тау жоллада.
Окъуучуларым, сиз шагъатсыз кёбюне,
Сизни элге жангы жашау келгенине.
Эсгиликни къыйын бла кетгенине,
Жангылыкъны чаба, жорта жетгенине.
Кеси аллына хар зат алайына бош
Келиб, къалмайд, къыйын болмагъанлайын,

шош...

Граждан урушну Малкъардагъы халындан
Керек болгъаныча башларгъа аллындан,
Жарты-къурту этмей бу къысха сёзюмде
Башха китабха къалсын мени эсимде.

II

Урушну аллында жашауну юсюнден
Хапарны хоншум айтса манга бу кюнде,
Жаны ауругъанча эштилед ауазы,
Солууу тыйылыб, жетмейин хауасы.
«Эсинге тюшюрчю элинги жашауун,
Халкъынг къыйынын къууанч бла ашауун,

Ай таланган тирлик юлешген кезиуде
Не байлыкъ келиучед хар кимни юйюне!
Бюгюнча эсимдед арба бла бирерни
Тирмен ташла кибики бишлакъла келгени,
Къойланы санамай арбазгъа бѣлгени,
Ол халда башха кѣб берекет бергени.
Эй, жаш эдинг кесинг да сен ол заманда,
Окъуугъа кетиб жашаучуенг сахарда.
Адамла къууанчдан, насыбдан эсирик
Болгъан эдиле дейме, баям, бир кесек...»
Ма аллай зауукълу кюнлени биринде
Халкъла бушууу — уруш жетди элиме.
Ол кюнню айтыргъа келмейди къолумдан
Не болду, не болду элими жолунда?
Болду дунья къара къатыш, — болду къалжа,
Бу не сейир, не тамашады: ий маржа!
Фашистлени аскери, кѣхтойле кибики,
Элни тонаидыла хар бир юйге кириб,
Партизан излейле хар ташны артында,
Асмакъла ишлейдиле правлен къатында.
Соруу этедиле жашына, къартына,
Не палах келди Малкъарны халкъына!
Къайдан да чыкъдыла бу къачыб тургъанла,
Совет властан къоркъуб, кетиб букъгъанла,
Бийлени, чанкаланы да хуртдаклары,
Болмагъанча быланы энтда артлары,
Ма ала башлалла «оюнла» кѣргюзтюб,
Не айтаса, башларын бийик кѣтюрюб.
Фашистле болдула алагъа базынчакъ,
Ала да фашистге болдула таянчакъ.
Дагъыда фашистле бла болуб бирге
Къайдан келдиле харам кулакла элге?
Урлаб, тонаб, сора уа тутулуб кетген,
Ол да салыб была бла бирге келгенд.
Къайнаталла элде арыны, берини,
Къыйнайла ала чынтды совет юйюрюню.

Сылтау излейле жетдирирге дертлерин,
Уу этиб, кьуу этиб ол кьансыз бетлерин.
Душман душманды да, — ол жаулугьун этер.
Бир кьауум хайыуан'а, кьара, не этед?
Коммунист, партизан юйюрле санындан
Кёб адам жоюлгьанд ол итле кьолундан,
Ма жалан бир дукьум Холамханладан
Онбир адам жоюлуб, кьырылыб кьалгьанд.
Аллай юйюрле дукьумла дагьыда кёб
Болгьандыла фашистлеге кьажау тюбөб.
Айтайым сыйлаб аланы кёбюсюнден,
Ол кюн жоюлуб кетгенлени юсюнден.
Райкомну секретары Мурадини
Елтюргенлери эсимде турад мени,
Райкомну секретары кьызыб ишге,
Айланады терлеб, киргенча чаришге,
Районну кьайгьысын бошагьынчы деб,
Кьарамайды кеси юйюрюне эслеб,
Кьалай болду эсе да ол кьыйын кюнде,
Чыгьалмайын кьалды ол кабинетинден.
Билмейме мен дурусун кьалай болгьанын,
Билеме жалан аны душман жойгьанын.
Ариу, жаш кьатынчыгьы — бууазлай тура,
Елтюрюб атдыла тар тытыр уругьа.
Кьагьанакт сабийи уа аны кьарнында
Жашау кёрмегенлейин ёлюб кьалды да...
Колхозда партком кьарындашым Мухаммат,
Колхозну малын кьоруулай, кьалыб кьалгьанд.
Ол ууахтыда Минги Тауну тар жолунда,
Ажымлы жоюлду бандитле кьолундан.
Ёлюгю кьалды ташлы жолгьа сойланыб,
Бандитле сюрдюле колхозну кьойларын.
Азмылла, азмылла ма аллай жигитле,
Жокьланмай тургьан атлары бюгюнлюкде.
Болгьанны болгьанча айтыргьа борчумду,
Букьдурсам, жашырсам жаратмаз окьуучум.

Бойнуму кесгенге айтмам ётиорюкню,
Юйреннгенме айтыргъа кюнча кертини.
Хар ишни да тюзю айтылгъан заманда
Болады жаратмай къарагъан адам да.
Баям, андан айтыла болур халкъ сёзде
Жюреги ачыкъны, ачыкъды деб кёзю.
Кертини кертича айтмасам, жазмасам,
Терсликни терсича айтыргъа базмасам,
Башыма бёрк кийиб мен нек айланама,
Халкъыма ёкюлме деб нек къыйналама.
Хапарым узакъгъа созула барады,
Болса да бир кесек айтырым къалады.
Аны себебли уа дагъыда айтайым,
Тулпар жашлагъа мен суююб къайтайым.
Соргъанла болса бир кюнлени кюнюнде:
Фашистле бизни тау элlege киргенде
Къалай кюрешген эди халкъ ала бла,
Къалай сермешген эди сауут-саба бла!
Ол къыйын кюнледе да совет адамла
Партия айтханча тутурукъ болдула.
Партизан отряд къуралды элледе,
Кёб урушуб, къагъышыб Чирик кёлледе,
Алайда жоюлду халкъ суюген Азрет,
Власть ючюн жан берге эртде хазыред.
Жазылмай къалды жангы назмусу аны,
Тёгюлгенди халкъ ючюн, халкъ ючюн къаны.
Ол кюнледе кеси жыйыны бла атам,
Болгъаны кибик халкъына бир адам,
Гаукел чыкъды жашлары бла бир жолгъа,
Къыйын, кюнде ата журтун къорууларгъа.
Зырдагъытда душман бла къагъыу-согъуу
Болгъанында жетди анга ахыр солуу,—
Ол туман кюн къралы ючюн къан текдю,
Бюгюнню насыб кюнлени кёрмей кетди.
Юйрениб къалгъанед партизан жолуна —
Маштай чыкъгъан эди саууту къолунда.

Партизан болгъанед мен туугъунчу Маштай,
Граждан урушха къатышханды жашлай.
Къара суу, Чирик кёл, Ташлы Тала агъачда
Ала уруш этдиле кюз артында, кышда.
Партизаннга чыкыгъанла жигитле болдула,
Кюн, кече демеген таукеллик жолунда...
Пионер Хамид ол кеси да сабийлей
Урушха къатышханды ала бла биргелей.
Хасанья элинде школда окъуучед,
Таякъ шкок бла «душманны согъуучед».
Оюндан керти да урушха ол барды,
Сабийлей бойнуна уллу ишни алды.
Шкогу кеси да — теппе-тенг, сюелсе,
Ол артха къалмады урушха тебресе...
Батырла, тулпарла ол кюнде чыкыгъанла,
Жауну жерибизде бюкгенле, жыкыгъанла.

III

Партизаннга чыкыгъанла да кёб болдула,
Тау артына да бир къауумла аудула.
Душманлагъа къошулдула бир къауумла —
Ма алагъа мени да уллу дауум бард.
Болдула ол кюнде хомухлукъ этгенле,
Ким билед, ажашыб, терсине кетгенле.
Властны къыйынын бир кюннге тёкгенле,
Душманны жанына арсарсыз ётгенле.
Жашауда аз болмайдыла жангылгъанла,
Жалан да ёз сёзюн тюзге санагъанла.
Абыныб, сюрюнюб болдула кетгенле,
Андан да ётуб айыблыкыгъа жетгенле.
Биреу аланы тарт-соз этгенлей,
Кетдиле сюрюне тау ырхы элтгенлей.
Жилямаз дейле кеси жыгъылгъан сабий,
Туз ашагъан — суу ичер, кертид, ярабий.
Заман шагъатды аланы да барына,
Бизни заманыбызгъа къарауларына.

Хау, уллуду аладан къралны иши,
Сан этмейди аланы бюгюн бир киши.
Аланы мен санамайма жангылгъаннга.
Эслемейин ауара болуб абыннганнга,
Санамайма ангыламай алданнганнга,
Кеси суймей душманнга чалыннганнга.
Ниетлери тутхучсуз болгъанд аланы,
Угъай демей ачытыргъа ата, ананы.
Сабында тохтамагъан балта кибикле,
Сюек атханнга таб ит болуб юрлюкле.
Ким биледи, энди болса аллай кыйыныкъ,
Табылырмы ала ичинде тыйыныкъ.
Не ишаныу барды аллай нажаслагъа,
Кыйын кюнде халкъдан шашханлагъа,
Башларында бар эсе бир мыйылары,
Ангылагъан болурла намыс, сыйларын.
Сынамайыкъ энди биз аллай заманны,
Бизни халкъгъа зарауатлыкъ болгъанны.

Заман, заман бирле сени кенг тюзюнгде,
Кёбню кёрген, шагъат болгъан кезиуюнгде,
Ары бла бери болдула булгъаннганла,
Зат айырмай, заман ишге чулгъаннганла.
Заманнга кеслерин жарашдыргъанла,
Заманда кеслерин танышдыргъанла.
Бирле эр болдула заманны бетинде
Керти ишге ала жетиб тюбегенде.
Заман, заман, сен керти уллу сынауса!
Кыйын кюнде кёб адамгъа гинасууса.

Не этейим бирлени жанына тиймей да,
Болгъанны туура кёзюне айтыб иймей да,
Тенгим дайым турады манга айтханлай:
Сёзлеринг сени ма шибля ургъанлайд.

Дагъыда бююн'а, къарачы алагъа,
Ёшон уруб'а киредиле арагъа.
Бизде уа бет барды, властны намысы,
Ангыламайла аны ала барысы.
Власть ючюн аямагъанлай жанын, къанын,
Къоюб келген ёртен урушда бир санын,
Аны къатына барыб къалай олтурсун,
Экибиз да тенгбиз деб ол къалай турсун.
«Тарх» деб шкок тауушун да эштмеген,
Урушну тыяргъа чыртда кюрешмеген
Айланад, чюелтиб кесини дёрденин,
Кесине атаб башхаланы кёргенин.
Дагъыда урушну юсюнден ма ала
Айта турадыла болмагъан хапарла.
«Юйюнде олтургъан Маккадан келгеннге
Хапар айтханлайын» кёз бла кёргеннге.
Къатында бутсуз къалгъан солдат олтурад,
Урушдан хапарны бирси айта турад.
Сёзюмю былай создум жүрек ауруудан,
Къайнайды мени къаным таза ачудан!
Палахланы стун душман бла бирге
Алыб келселе жаула сабыр элинге,
Сени да, мени да ма юйсюз этселе,
Атангы, къарындашынгы ёлтюрселе,
Къалай да чыдаялгъын тёзюб алагъа,
Сени бла олтурсала бир къангагъа...
Керек эд тюртюрге аланы арлакъгъа,
Алай къояйыкъ чёргемейин бармакъгъа.
Халалды, халалды, Совет власть халалды,
Биреу'а аны бла озуб хайырланады.
Элинге, юйюнге душманла киргенде,
Халкъ бары бирлейин кётюрюлгенде,
Сен къайда болуренг, не бла болушдунг,
Фронтда, тылда да сен къалай урушдунг? —
Ма ол сорууланы санга бла манга
Туудукъла сорурла, къараб бу заманнга.

Къолундан келмеген — аны иши башхады,
Келиб болушмагъан — ол'а туура тасхады.
Аны юсюнден мен айтайым бир мисал,
Сен'а тынгылаб, анга иги къулакъ сал:
Эгечден туугъан къарындашым — Азнорум
Чыртда кёрюб болмагъанд жашауну зорун.
Жыл саны жетгинчи кетгенди аскерге,
Халкъ ючюн хазырды таб жанын берирге.
«Кесимден журтуму айырмам» деучеди,
Жашауда тюзлюкню дайым излеучеди.
Кёрюнеди ал къарамы сууукъ халда,
Алай халал жүреклик ойнайды жаш къанда.
Уруш боллукъду деб мураты болмаз эд,
Урушну ал кюнюнде чартлаб чыккъанед.
Сёзюне кертичи болгъанед урушда,
Къалайда ёлдю ол, къайсы къан ауушда!
Алайт да айтырым, ой сыйлы окъуучум,
Къралгъа хар адам да толтурсун борчун.
Дайым да къралны хар тюрлю кюнюнде
Къууанчы, бушууу да болсун кёлюнде.
Къралны хар тюрлю ишинде бек къаты
Болургъа борчлуд жашы бла къарты...

IV

Къызыл Аскер да кетген эди узакъгъа,
Фашист аскерлени ол ала тузакъгъа,
Душманны аскери къысталды, ташланды.
Колхоз да эс жыя, тириле башлады.
Бек къыйын болду элге ол жазны башы:
Душман кетгенинде болгъанны да ташыб.
Алай бизни тири халкъ къалмады абчыб,
Къалгъанлыкъгъа адамлары кёб ачыб,
Къалгъанлыкъгъа саулай да мюлкю чачылыб,
Юйю, халжары эшиксизлей ачылыб,
Мал деген затдан'а хайыуан да болмай,

Мирзеу дегенден'а жангыз кюф да толмай.
Дагъыда абызырамай элни адамы
Башлады кьолгъа алыб колхоз мадарын.
Ол кыйын кюн халкъ бир кесек дертчи болду,
Ангылады, болду — гиртчи, кючлю кьоллу.
Аны юсюнден хапарны айтайым аз-маз,
Хапарым, айтырым узакъгъа созулмаз:
Бизни таулу эллерибизни биринде
Болгъанды бу иш жаз-башында сюрюде.
Ат, ёгюз табылмай сабаннга жегерге,
Урлукъ да жетишмей жерлеге себерге,
Адамны жараулусу кетиб урушха.
Эркиши табылмайын ауур жумушха,
Акъсагъы, чолагъы, жашы бла кьарты
Болмаса кьалмай, болгъанча элни арты,
Сабий кызла бла мудах тул кьатынла
Ким кёргенди тау элде барыб отуннга?
Арбазда эшеги кьалмагъан таулу юйюр
Аллында бахчасын кьалай бла сюрюр?
Семиртиб айтмайма мен ол жылны халын,
Фашистле кьырдыла колхозну бар малын.
Анга да кьарамайын элни тириси —
Коммунист, комсомол — ала хар бириси,
Тамаша, тауушлукъ ишлени этдиле,
Кеси ызларындан элни да элтдиле.
Абчытмай, жунчутмай уллуну, гитчени,
Кьолгъа алдыла колхозда хар ишлени.
Кьарыулу кьарыусузуна кёл этдире,
Юйсюзге, башсызгъа кьарай, кёз жетдире.
Трактор, ёгюз да урушну аллында
Сюрюб бошамагъан жерлени барындан
Артыкъ да озуб жугарла бла ала
Не кьадар кюнню алгъа кьазыб бошалла...
Кыйынлыкъ башына жетсе адамны
Кёб затны сынайды: тёзюмню, чыдамны...
Адамды жерни падчахы, бийчеси,

Адамды табигъатны баш иеси,
Адамды болдургъан ахшыны, аманны,
Бузгъан, суйсенг, бийлеген заманны.
Адамла! Адамла! Къарагъыз бир бирге,
Кеси жюрегибизни салыб биреуге!

Уллу уруш ауурлугъу азайгъанда,
Душман аскер жерибизден узайгъанда,
Бир адамгъа табыныуну хатасындан,
Айырылыб балалары атасындан,
Ёмюрлени тургъан хурмет жерибизден,
Бир кече ташладыкъ Туугъан жерибизни.
Чачылдыкъ, жайылдыкъ юзmezли тюзюнде,
Зат болмай кийимден сора юсюбюзде.
Халкъыбызгъа келди уллу зарауатлыкъ,
Кёб жылланы къара ауарада турдукъ.
Кимни эсинде бар эди терс олду деб,
Аны заранындан бизге бу болду деб.
Къыйын эди ыйнандыргъа анга адамны,
Къайда атаек анга биз чырт аманны
Орус поэт Твардовский айтханлай,
Кёб жылланы турдукъ анга ыйнанганлай.
Биз отуз жылны ичинде аллаххача,
Тургъанбыз ыйнанганлайын аууз ача;
Ышана эдик жюрегибизден анга,
Алгъыш этгенлей кечеде, кюнде, тангда.
Аны атын сабийлеге атай эдик,
Кечегиде атын айта жата эдик.
Жашауубузда хар болгъан игиликни
Анга атай эдик тутад деб тюзлюкню,
Ол себебден терс ол эди дерге да зат
Келмей эди арталлы да кёлге да зат.
Жарсыб, кёчген жерибизден анга биз

Жазула бла тарыгыула жибергенбиз.
— Не эсе да былайда бир жангылычлыкъ
Болгъан болур учхара, ашыгышылыкъ,—
Деб халкыбыз тургъанды умутун юзмей,
Артыкылыкъга жүрегибиз чыртда тѣзмей,
Урушда да «атакагъа» деб кычыргъан
Жарадан къан бюрке, «Сталин» деб
жыгъылгъанд.

Халкъ тура эди аны аллахча кѣрюб,
Партияны бар намысын анга бериб.
Малкъарлы ыйнанганлай Раубазыгъа,
Тура эдик Азияда анга базаына.
Айхай, бюгюн ауур кѣрюнед бирлеге,
Сабийлерича къолунда ёсгенлеге.
Отуз жылны аузубуздан атмай атын,
Отуз жылны кѣтюргенлейин суратын,
Атабыздан, анабыздан бек суюгенлей,
Жашауну бизге жалан да ол бергенлей,
Жашадыкъ, айныдыкъ, кюрешдик, окъудукъ.
Аны бир кишиге тенг этмейин турдукъ...
Аны битеу да этген ахшылыкълары
Ауанача кѣрюнелле энди бары...
Кѣб юйюрге аны палахы жетгенди,
Кѣб сабийлени ол ёксюзле этгенди.
Ёлген анасыны эмчегинден эме
Тургъанын сабийини кѣзюм бла кѣргенме.
Ол болгъанед Азияда кѣчгюнчю жыл,
Таулула кѣб кыйынлыкъ кѣрюучю жыл.
Мени гитче халкымы сау ёмюрюнде
Бек кыйын заманы болгъанды ол кюнде.
Бир къош кѣчсе да тозурайды, абчыйды,
Саулай халкъ'а ма ол къаллай бир жарсыйды.
Къалмагъанды жүз, минг болуб бек инжилген
Сау халкълагъа аны ачы ууу тийгенд.

Дунья къатыш, дунья кължа болгъанында,
 Жерни юсю отдан, окъдан толгъанында,
 Не жашырыу — болгъандыла мынафыкъла --
 Палахны кшошханла бизни батыр халкъгъа.
 Бир къауумну болду бети керти ачыкъ,
 Саутларын атыб-атыб, ала къачыб.
 Агъач таба къачыб болгъанды алыб башын.
 Къан тѣкгенде урушда бир къарындашы,
 Болады да халкъны ичинде бир малгъун,
 Аны бетинден халкъгъа къалай къарагъын?
 Къыямалыкъ бу жерге келген кюнледе
 Сатлыкълa кѣб халкълада тюбегендиле.
 Аны ючюн керекмей эди халкъны бирча
 Кѣчюрюрге, сибиртки бла сибиргенча...
 Урушдан къайытса уа солдат элине, —
 Эли жокъ, халкъы жокъ, не келди кѣлюне?

Ленинни бек партиясы кѣб затланы
 Эследи да тюзетди барын аланы,
 Таза да насыб эди ол'а къралгъа,
 Тамблагъы алда жашаугъа къараугъа.
 Таза насыб эди ол'а бар халкълагъа,
 Бегирек да насыб эди ол Малкъаргъа...

...Тынчайгъанлай, къыйналгъанын адам улу
 Унутады къадарына ыразы болуб.
 Ол кѣчгюнчю жыллада биз кѣб ахтына
 Турдукъ, туугъан эллерибизни сагъына,
 Дагъыда тургъан эдик биз къаты эрлей,
 Ахшы муратыбыз аллыбыздады дей.

Не кыйын болса да жашауну халлары
Кыймайдыла Керим, Кыйсын жазуларын...
Таулу адамны таб бек мудах кюнюнде
Лакырда, оюну сакъланыр юйюнде.
Жашауну айланч, ныхыт жоллары бизге
Чырмау болмагъанлайын, кетмей «тюзге»,
Ленинни жарыкъ жолун кьаты тутханлай,
Тири баргъанбыз биз ол кеси айтханлай,
Жашауну болады кесини закону
Бурулмазча баргъан онгу бла солу...
Совет адамыны андады хар кючу
Ол кёб чырмаулары хорлагъаны ючюн...
Мен'а, мен ол кюнде ашыкъмы ойнадым?
Огъесе туманда ажашыбмы айландым?
Ертен айрыкамгъа кьалгъанем тюшгенлей,
Мен кесим кесимлей, жангыз да кесимлей...
Онг болмайын адамгъа тюбеширча да,
Ышарыб селеширча, кенгеширча да!
Жер юсюнде жашау болгъан ёмюрледе
Болгъан болмаз аллай азаб төреледе!
Бу сёзю кыйым ары созмагъанлай,
Даулашмайын, андан ары озмагъанлай.
Кёчгюнчюлюк женгил кьалмаз унутулуб,
Кёб заманы халкъ эсинде туруб турур.
Ол да бирлени иши болду да, кетди,
Малкьар халкы ахшы муратына жетди.
Сау болсун Партия — дайым чигинжибиз,
Санга ыразыд, ачыкъды жүрегибиз.
Ленин этмез эди бизге кыйын ишни;
Жокъ эди ишеги анга бир кишини.
Ленин! Ленин! Ненча кере биз атынгы
Эскериб тургъанбыз, алыб суратынгы!
Сен туугъан болуренг жерде тюзлюкге деб,
Халкъла арасында толу бирликге деб.
Табигъатда жашау оту ёчюлгюнчюн,
Адам улу жер юсюнден юзюлгюнчюн,

Болуб турурса жашауну кӛргюзтюучю,
Насыбха адамланы алыб элтиучю.
Заманла атынгы сыйлы этедиле,
Халкъла дайым муратлагъа жетедиле.
Адам улуна ачдынг жангы заманны,
Ма сен эдинг заманны керти адамы.
Жашауунгу саулай сен халкъгъа хайыргъа
Бердинг аланы насыбха жыяргъа.

VI

Жыйырманчы съезд хапар ийди бизге
Жангы кюн тийгенча къазах, къыргъыз тюзге.
Партия! Къууанчха жетдиле жүрекле,
Къабыл болсун биз анга этген тилекле!
Къууанч келди ол жерледе таулулагъа —
Жол ачылды Къабартыда ахлулагъа.
Къууаннгандан къарт да, жаш да жилядыла,
Ыразыдан партиягъа жырладыла!
Айтхылыкъ жыйырманчы съезд юсюнден
Мен да айтханем таулулагъа жүрекден.
Коммунист партия — тебмез чигинжибиз,
Не къыйын кюнде хорланмазлыкъ кючюбюз,
Айырылмайын барабыз тюз жолунгда,
Насыбыбызны ачхычы сени къолунгда.
Ленин айтханлай партияны ниетин
Хрущев барады кӛб затны тюзетиб.
Ленин айтханлай, къралны хар бир ишин
Тюзетиб барады болушун, келишин.
Жерни ётуб бир жанындан бир жанына,
Мамыр элтиб къралланы адамына
Айланады кече демей, кюн демей ол
Халкъла арасы шуӛхлукъгъа излей жол.
Жерни юсюнде уруш чыртда болмасын деб,
Халкъла арасы къажаулукъдан толмасын деб,
Жер юсюнде чырт палах да къалмасын деб,

Жангыз бир жан да бушуулукъ алмасын деб,
Коммунизмни тюзлюгюнден айтханлай,
Айланады ол кюрешиб, талмагъанлай.
Ол да атады, бардыла сабийлери,
Болмасын дейди ол халкъны ёксюзлери.
Аны да ёлгенди урушда суйген жашы,
Халкъ ючюндю кече-кюню, сууу-ашы.
Халкъ жолунда партия кёргюзтген илишаны
Тамам этер жашауунда ол иш аны.
Партияны халкъгъады чынг ал мадары,
Халкъ блады, халкъ блады аны къадары.
КПСС — халкъыбызны партиясыд,
Ол бизни заманны намысыды, сыйыд.

Анда-мында чачылыб тургъан таулула
Бары дуньягъа жаб-жангыдан туудула...
Кими жангыз, кими къауум ол кезиуде
Малкъар таба тебрелле жайда, кюзде,
Эшелонла келелле байракъла бла,
Къабарты тюбейди сый табакъла бла.
Малкъарлыла ата журтха къайытдыла,
Къабартылыла бизге жарыкъ айтдыла:
«Ой — сау келигиз! Сау келигиз, ахлула!
Сиз бизни эт жууукъларыбыз таулула».
Ёмюрледе Къабарты бла бирге турдукъ,
Хоншу болуб дайым бир жерде урундукъ.
Бизни бирден айырыр кюч энди болмаз,
Аллай иш да жашауда хазна онгмаз.
Эгизле кирик жашайбыз биз къууанчда,
Тырман болмайын арабызда жууашдан.
Зауаллы таулу келди туугъан жерлеге.
Алгъын берекет келди малкъар элlege.
Той, оюн башланады кеси аллына,
Таулуну насыб, къууанч келсе аллына,

Сора жангы жашау Малкъарда башланды,
Эски жашау Малкъарда кери ташланды.
Ариу элле салындыла тауда, тюзде,
Омакъ юйле тизилдиле элибизде.
Жербаш юйле къалмадыла сейирге да,
Туудукълагъа келиб къараб кёрюрге да.
Жангы элни хар бир халы жангычад,
Жангы Малкъар жашауна жол ачады.
Состар ташладан къаланыбды мурдору,
Накъышла бла субайланыб коридору.
Негили шифер элими агъарта,
Юйден юйге хауа чиракъла тарта,
Суу алыргъа бармайды таулу чучхурдан,
Шаудан суу саркъады темир быргъыдан.
Тюблю-башлы, кенг класслы школла,
Ишлегендиле ишлеучю таулу къолла.
«Амма» деген «Баппу» деген тау тилинде,
Малкъар сабий окъуб башлады элинде.
Ленинни, Пушкинни, таулуча тансыкълаб,
Таулу окъуйду китабларын ыйнакълаб.
Ташдан кенг жолла, темирден кёпюрле
Малкъарны хар элине энди элтирле.
Таулула университетде окъуйдула,
Ата, анала къайда суйсе солуйдула.
Жангы Малкъар, жангы Малкъар, сен билегим.
Жашауумда мени ыйнагъым, тилегим,
Сени бушууунг, мени бушууумду — тенг.
Сени къууанчынг, мени къууанчымды — кенг.
Жангы Малкъар, жангы Малкъар, сен —
жюрегим,
Жашауумда болмады сенден суйгеним!

БАШЛАРЫ

Ата журтум	3
Кёнделен	4
Сюйген жырым	5
Алтын оймагъым	6
Адам жашаргъа керекди	7
Келир ёмюрде таулугъа	9
Ишлей билген	11
Дуньяда бек ариулукъ	12
Этизле	13
Ташчыла	14
Россей кышы	15
Зурнукла	16
Сюймекликни белгиси	17
Тот	18
Кызла	19
Сурат	20
Жангыз жашым	21
Ёксюз	23
Кече Кёнделенде	25
Ана жүрек	27
Берне	29
Кызны жыры	30
Жер	31
Таула бла назмула	32
Тынгысыз жүрек	34
Шофер жаш	36
Акъ терек	38
Жумарукъла	39

Той	41
Анасын сюиген жаш	44
Эбзе кызла	46
Ол жылла	48
Къобузчу кыыз	50
Жыр	51
Ана тилим	52
Къойчу	53
Сени кёзлеринг	54
Дарман	55
Жырна	56
Тейри кылыч	57
Къадар	58
Тауда жауун	59
Мени дукъумум	61
Сабан чыбчыкъ	63
Ёмюрге жашлай	65
Бригадирни сюйгенме	66
«Жюздеми, мингдеми»	67
Бизни заманны жигитлери	69
Ант	73
Къысха назмула	—
Адам бла заман	87
Поэма	—

Сафар Исхакович Макитов

ГОЛОС ЖИЗНИ

На балкарском языке

Редактор *А. М. Заидов*

Художник *А. А. Стефановский*

Худ. редактор *И. Г. Абрамов*

Техн. редактор *Б. Х. Ошроева*

Корректор *Х. А. Кулиев*

Сдано в набор 1/XII 1962 г. Подписано
к печати 28/XII 1962 г. Бумага 70×90^{1/32}.
Физ. печ. л. 3,375. Усл. п. л. 3,95. Уч.-изд. л. 3,18:
Заказ № 6740. Тираж 1000 экз. 401116.

Кабардино-Балкарское книжное издательство
Нальчик, Театральная, 6

Типография им. Революции 1905 года
Министерства культуры КБАССР
Нальчик, Театральная, 6

Цена 16 коп.